



## FUNDAMENTALIOSIOS ANALIZĖS PANAUDOJIMO INVESTAVIMO SPRENDIMŲ PRIĖMIMUI VALIUTŲ RINKOJE GALIMYBIŲ ANALIZĖ

Inga GIRSAITĖ<sup>1</sup>, Grigorij ŽILINSKIJ<sup>2</sup>

Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Verslo vadybos fakultetas, Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius,  
Lietuva

El. paštai: [inga.girsaitė@stud.vgtu.lt](mailto:inga.girsaitė@stud.vgtu.lt) (corresponding author); [grigorij@vgtu.lt](mailto:grigorij@vgtu.lt)

**Santrauka.** Dėl spartaus technologijų vystymosi, tarptautinė valiutų rinka tapo prieinama kiekvienam norinčiam investuoti. Pagrindinis valiutos prekybos tikslas: investavimas, tai pelnas iš valiutų kursų svyravimų. Šiuos svyravimus įtakoja fundamentalūs ir techniniai veiksniai. Todėl straipsnyje trumpai aprašyta valiutų porų charakteristika, aptarti pagrindiniai fundamentaliosios analizės valiutų vertę, nulemiantys veiksniai. Aprašyta valiutų kursų techninė analizė, kuri papildo fundamentaliąją analizę. Remiantis literatūros analize, pasirinkta tinkamiausia fundamentaliosios analizės teorija tolesnei plėtrai, papildant ją technine analize ir investuotojo psichologijos metodais.

**Reikšminiai žodžiai:** valiutų kursų rinka, fundamentaliosios analizės veiksniai: ekonominiai, politiniai, gandai ir lūkesčiai, nenugalimos jėgos.

### Įvadas

Finansų rinkos plėtra ir investicinių produktų įvairovė kelia naujus iššūkius ir galimybes, reikalaujančias šiuolaikinių investavimo sprendimų. Efektyvi investavimo sprendimų paieška, ypač aktuali, kai investicijos, susijusios su investavimu valiutų rinkoje. Pagrindinės valiutų poros: EUR/USD (euras/JAV doleris); USD/JPY (JAV doleris/Japonijos jena); GBP/USD (D. Britanijos svaras sterlingas/JAV doleris); USD/CHF (JAV doleris/Šveicarijos frankas); USD/CAD (JAV doleris/Kanados doleris); AUD/USD (Australijos doleris/JAV doleris); NZD/USD (Naujosios Zelandijos doleris/JAV doleris). Jomis prekyba vyksta pasirinkus skirtingą strategiją, todėl veiksniai, nulemiantys valiutų kursų pokyčius, kurie turi skirtingą poveikį atskiroms valiutų poroms.

Siekiant uždirbti iš valiutų kursų svyravimų, labai svarbu kiek įmanoma tiksliau prognozuoti valiutų kursų pokyčius, remiantis fundamentaliosios ir techninės analizės įrankiais. Pagrindinius fundamentaliosios analizės veiksmų grupės: ekonominiai, politiniai, („Force Majeure“) nenugalimųjų jėgų ir gandų-lūkesčių veiksniai, pagal kuriuos nustatoma valiutos vertė ir tikėtina valiutų kainų dinamika.

*Problema* – Apibendrintos informacijos apie fundamentaliosios analizės panaudojimo investavimo sprendimo priėmimui galimybės trūkumas.

*Objektas* – Valiutų kursų pokyčius, nulemiančių veiksmų, fundamentalioji analizė.

*Tikslas* – Išnagrinėti fundamentaliosios analizės panaudojimo investavimo sprendimo priėmimui valiutų rinkoje galimybes, teoriniais aspektais.

Uždaviniai:

- Apžvelgti teorinius investavimo valiutų rinkos aspektus.
- Išnagrinėti fundamentaliąją analizę ir jos veiksmų įtaką valiutų kursui.
- Įvertinti fundamentaliosios analizės investavimo sprendimo galimybes valiutų rinkoje.

Tyrimo metodika: mokslinių ir informacinių šaltinių analizė.

## Tarptautinės valiutų rinkos samprata ir esmė

„Pasaulis be pinigų būtų blogesnis, už dabartinį pasaulį“ teigė istorikas Ferguson N., nes finansai yra žmonijos pažangos pagrindas ir visos istorijos pamatas. Šiuolaikinis pinigų pasaulis yra ekonominės civilizacijos rezultatas. (Ferguson 2011). Todėl, kad pinigai įgyja vis daugiau funkcijų: pinigai, yra ne tik mainų, bet ir vertės ekvivalentas, turintis kaupimo, cirkuliacijos, vertės mato ir mokėjimo funkciją. (Martinkus, Žilinskas 1996) ir svarbiausia, kaip prekybos objektą (Aleksavičiūnė 2005), pasaulinėje rinkoje, kuri vadinama valiutų rinka - „tai keitimo operacijų visuma, vykdomų tarp valiutinės rinkos dalyvių, pirkimo ir pardavimo operacijos, atsiskaitymai ir kreditų suteikimas užsienio valiuta, konkrečiomis sąlygomis ir konkrečiam laikui.“ (Realtrader 2015), pinigai, kurie jungia bendrą, globalinę rinką, t. y. valiutų rinką, autorius (Dubausko 2000) teigimu, jog tai tik sudedamoji dalis tarptautinėje finansų rinkoje, o (Ovsianikovo 2008) manymu, jog tai pasaulinė rinka, kurią sudaro užsienio valiutos pardavimo, komerciniai bankai ir kitos finansinės institucijos, kurios užsiima valiutos prekyba. Ši rinka yra kuriama finansų institucijų, bankų, brokerių įmonių, kurie keičiasi informacija bei sudaro sandorius pasitelkus telekomunikacinių technologijų pagalbą. Todėl, galima teigti, jog valiutų rinka nėra fiziškai tam tikroje vietoje ar nacionalinių valiutų visuma, o tai tinklas – didžiulė rinka, kuri jungia visą pasaulį ir veikianti visą parą. „Dėl neįtikėtino likvidumo ir apimties Forex rinka tapo reikšmingiausia ir didžiausia finansų rinka pasaulyje“ ( Smirnov 2008; Teletrade 2015).

Valiutų rinkoje egzistuoja fundamentioji ir techninė analizės, vis dėlto, jomis vien remtis nepakanka, todėl, kad prieš pradėdant prekiauti pasirinkta valiuta, kyla problema, jog visoms valiutomis negalima taikyti tos pačios prekybos strategijos, kadangi jos turi savo prekybos specifiką. Dolan B. Forex.com, vyr. valiutų prekybos strategas valiutas apibūdina kaip asmenybes, turinčias savo charakterius ir paaiškina kaip su jomis prekiauti: „Susidaro įspūdis, kad visos techninės priemonės yra vienodai taikomos visoms pagrindinių valiutų poroms. Tai paieška techninių priemonių ar tyrimų, kurios tinka visoms valiutų poroms ir bet kuriuo prekybos laikotarpiu.“ (Dolan 2015) autorius įvardija, jog investuojant į pasirinktas valiutų poras, reikia jas pažinti, identifikuoti, kaip su jomis siejasi makroekonominiai rodikliai, politiniai, gaudų-lūkesčių, „Force Majeure“ veiksnių įtaka. Taip pat ir (Smirnov 2008) pritaria šiai idėjai, jog pirmiausia reikia charakterizuoti valiutų poras:

1 lentelė. Valiutų porų charakteristika (šaltinis: Forex 2015)  
Table 1. Characteristics of Currency pairs (source: Forex 2015)

Valiutų pora	Valiutų poros charakteristika
EUR/USD	Likvidžiausia valiutų pora, su kuria prekiaujama aktyviausiai, pagal (TAB 2013) ši valiutų pora sudaro net 24,1 proc. kasdieninės valiutų prekybos apimties visame pasaulyje. (Smirnov 2008) rekomenduoja šia valiuta prekiauti pradėdantiems investuotojams, todėl kad EUR/USD yra mažiausiai svyruojanti valiutų pora ir atsiranda galimybė patirti mažesnę nuostolį, bet uždirbti mažesnę pelną.
USD/JPY	Valiuta, kuria prekiaujama aktyviausiai, pagal (TAB 2013) atlikto valiutų rinkos apyvartos tyrimo duomenimis, šiai valiutų porai tenka 18,3 proc. pasaulinės prekybos apimčių. USD/JPY politiniu požiūriu, tai yra jautriausia valiutų pora, kadangi JAV vyriausybės viena po kitos naudoja šių valiutų keitimo kursą kaip svertą prekybos derybose su Japonija. (Dolan 2015).
USD/CHF	Nelikvidi valiutų pora, dėl kurių, remiantis technine analize prekybininkai patiria daugiausiai problemų. Dėl bendro nestabilumo USD/CHF kaina dažnai tampa apgaulingo techninių lygių lūžio priežastimi. Kai kryptis keičiasi, USD/CHF kainai paprastai būdingas ekstremalus vienakryptis judėjimas su minimaliais svyravimais, lyginant su EUR/USD pora. (Dolan 2015), (TAB 2015). Su šia valiutų pora prekiauti galima kaip ir EUR/USD, tačiau reikia atidžiai stebėti USD/CHF ekstremalius vienakryptius judėjimus su minimaliais svyravimais, kurie gali staiga pasisukti priešinga kryptimi. (Smirnov 2008).
GBP/USD	Valiutų pora yra žemo likvidumo ir dėl didesnės valiutos punkto vertės (JAV doleriais) ir dėl to, kad prekyba yra orientuota į eurą. Svaro sterlingo kainos raidai būdingos vienakryptės tendencijos didesnių pokyčių laikotarpiais. (Dolan 2015). Autorius (Smirnov 2008) rekomenduoja šia valiuta prekiauti investuotojams - profesionalams, nes ši valiutų pora rinkoje sukelia daugiausiai svyravimų ir tai pelningiausia valiutų pora, tačiau dėl jos galima patirti ir didelių nuostolių.
USD/CAD	Autorius (Smirnov 2008) teigia, jog prekyba su šia valiutų pora taip pat labiau skirta ne pradėdantiems investuotojams, todėl, kad USD/CAD judėjimas yra

	klaidinantis, kuris vadinamas „pakibimo“ atveju, kai sunku nuspėti ar valiutų kursas kris ar judės į priekį.
NZD/USD	Rekomenduojama prekiauti šiomis valiutomis kaip su EUR/USD, tačiau yra svarbu išmanyti Naujosios Zelandijos ekonominę padėtį (Smirnov 2008).
AUD/USD	Rekomenduojama prekiauti šiomis valiutomis kaip su EUR/USD, tačiau yra svarbu išmanyti Australijos ekonominę padėtį (Smirnov 2008).

Prekybininkai, kurie siekia taikyti techninius ir fundamentaliuosius prekybos metodus valiutų rinkoje, jie turėtų žinoti pagrindinių valiutų porų prekybos charakteristikos skirtumus. Todėl, kad euru ir svaru prekiaujant JAV dolerio atžvilgiu, nereiškia, kad jie bus prekyboje identiški tarpusavyje, todėl, kad valiutų porų charakteristika ir jų priklausomybė nuo rinkos, įrodo, jog viena strategija negali tikti visoms valiutų poroms (Dolan 2015). Taip pat svarbu atsižvelgti į valiutų porų pasirinkimą ir jų kursų judėjimą bei atskirti: svyravimo dažnius, klaidingus ir ekstremalius svyravimus, kurie įvyksta, esant rinkos pasikeitimams (Smirnov 2008).

### Fundamentaliosios ir techninės analizės teoriniai aspektai

Investuotojai, norėdami investuoti valiutų rinkoje bando savo veiksmus pagrįsti įvairiais skaičiavimais bei teorijomis. Egzistuoja du pagrindiniai analizės tipai: fundamentalioji ir techninė analizė (Valiulis 2010; Brooks 2013; Frankel *et al.* 1990). Kai kurie investuotojai remiasi tik viena iš jų, o kiti naudoja abi. Tai priklauso tik nuo kiekvieno investuotojo asmeninės strategijos bei požiūrio į rinkas. Forex rinka yra gana specifinė rinka - tai tyrimas iš esminių veiksnių, kuris įtakoja valiutos kainą. Forex rinkoje šie pagrindiniai veiksniai apima ekonomiką, centrinius bankus ir šalies politiką (Brooks 2013; Makovsky 2014; Valiulis 2010; Forex 2015).

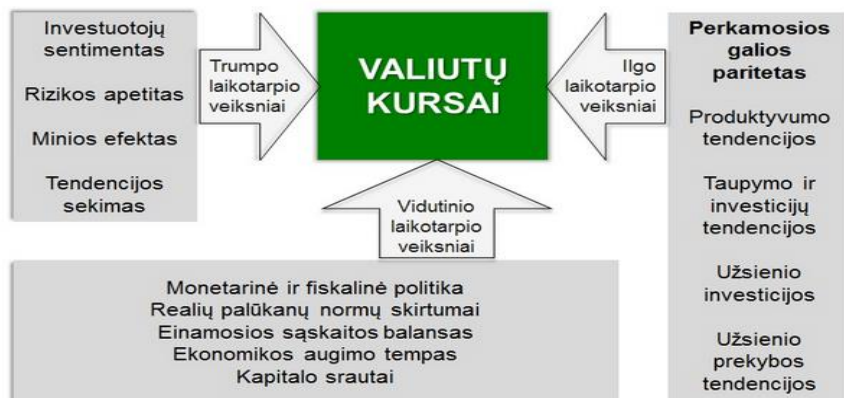
Vis dėlto, techninė ir fundamentalioji analizė turi pranašumų ir trūkumų (Makovsky 2014; Investopedia 2015). Didelę patirtį sukaupę investuotojai dažnai pabrėžia, kad finansų rinkose šiuos metodus būtina taikyti kartu, tačiau pradedantiesiems reikėtų perprasti nors vieną iš jų. Pasak Šostak V. (investuokakademija 2015), fundamentalioji analizė – įrankių rinkinys, be kurio neįmanoma sėkmingai investuoti. Todėl, kad rinkos dalyviai, kurie taiko fundamentaliąją analizę: analizuoja esamą ekonominę padėtį, nustato valiutos vertės ir tikėtiną valiutų kainų dinamiką. Fundamentalistai stengiasi analizuoti, kaip ir kokia kryptimi konkretūs įvykiai gali įtakoti valiutų kursus (Valiulis 2010; Brooks 2013). Autorius (Rosenstreich 2005) išskiria, jog valiutų kursų analizei ir prognozavimui naudojama fundamentalioji analizė, kurią sudaro fundamentalūs veiksniai: makroekonominė padėtis, valstybės politika, geopolitinės situacijos ir kita. O pagal (Forex 2015; Ovsianikova 2008) fundamentalioji analizė – tai ekonominių ir politinių elementų visuma, kuri daro įtaką valiutomis. Remiantis šia analize, nuspėjama valiutų kursų kainų pasikeitimų tendencijos, analizuojant ekonominius rodiklius, vyriausybės politiką, visuomenės ir socialinius veiksnius verslo ciklo kontekste. Taip pat fundamentalioji analizė yra visuma būdų prognozuoti vidinei investicijos vertei. Ji pagrįsta požiūriu, kad aktyvi rinkos kaina linkusi artėti prie „tikrosios vertės“ ar „vidinės vertės“ (Valiulis 2010). Ši analizė atliekama, remiantis makroekonominiais rodikliais – tai statistiniai duomenys, pagal kuriuos galima spręsti apie esamą valstybės ekonomikos būklę, atsižvelgiant į konkrečią ūkio sritį (pramonę, darbo rinką, prekybą ir kt.) (Lui 1998). Vis dėlto, finansų analitikas Šostak V. (investuokakademija 2015) teigia, jog „visi garsiausi pasaulio investuotojai solidžių rezultatų pasiekė taikydami fundamentaliąją analizę“. (Galant, Dolan 2007; Ovsianikovas, 2008).

Prekiaujant valiutų poromis pagal fundamentaliąją analizę, investuotojai remiasi tam tikru prognozių įrankiu, tai ekonominiu kalendoriumi. Ekonominis kalendorius – tai įrankis, suteikiantis aktualią informaciją apie visus Forex pasaulio įvykius (Teletrade 2015). Forex įmonių kompanijos pateikia ekonominius kalendorius, tam, kad būtų galimybė priimti sprendimą, kaip elgtis su valiutų pora. Taip pat šiuose kalendoriuose skelbiami įvykiai ir jų datos bei prognozės (Investopedia 2015). Ekonominių įvykių kalendorius yra gyvybiškai svarbi fundamentaliosios analizės dalis. Todėl svarbu gebėti nagrinėti naujienas įtakojančias valiutų porą, nes dalis naujienų tam tikrai valiutų porai įtakos neturės, o kita – gali smarkiai įtakoti (Smirnov 2008; Forex 2015). Investuotojas įvertindamas valiutų porų charakteristikas, gali sėkmingai sieti naujienas su valiutų poromis ir priimti sprendimus dėl investavimo (Dolan 2015). Jeigu investuotojas remiasi tik fundamentaliąja analize, tai ekonominį kalendorių privalo išnaudoti kuo efektyviau, neignoruoja naujienų ir neapriboja prekybos priemonių, tam, kad sėkmingai uždirbtų pelną (Smirnov 2008). Štai kodėl, ekonominis kalendorius yra vienas iš svarbiausių įrankių, kuriuo remiasi investuotojas ir nori uždirbti Forex rinkoje (Instaforex 2015). Vis dėlto, kokie gali būti veiksniai, įtakojantys valiutų rinką? Tai fundamentaliosios analizės pagrindines veiksnių grupės:

- ekonominiai veiksniai;
- politiniai veiksniai;
- gandai ir lūkesčiai;
- nenugalima jėga (pranc. *Force Majeure*) (Forex 2015).

## Ekonominiai veiksniai

Daugybė įvairiausių faktorių, įtakančių valiutų kursus, kurie grupuojami į tris kategorijas pagal laikotarpį: trumpalaikius, vidutinio laikotarpio ir ilgalaikius. Trumpalaikiai veiksniai – investuotojų nuotaikos, vidutinio termino veiksniai – palūkanų normų skirtumai arba ekonomikos augimo tempai, ilgalaikio termino veiksniai – užsienio investicijos arba darbo jėgos produktyvumo tendencijos (Milevskis, Macijauskas 2015).



1 pav. Investavimo laikotarpių įtaka valiutų kursams (šaltinis: Milevskis, Macijauskas 2015)

Fig. 1. The influence of Investment periods on exchange rates (source: Milevskis, Macijauskas 2015)

Investuotojų nuotaikas galima priskirti prie gandų ir lūkesčių, o ekonominius rodiklius, prie vidutinio – ilgojo laikotarpio (Milevskis, Macijauskas 2015). Forex prekiautojai įvertina ekonominę šalies būklę tirdami makroekonominis rodiklius (Ovsianikas 2008; Forex 2015, Investopedia 2015):

*Palūkanų norma.* Anot banko „Nordea“ ekonomisto Mauricio Ž. (Spekulantai 2015): „palūkanų normų kreivė yra vienas ankstyviausių ir tiksliausių makroekonomikos rodiklių. Ji dažniausiai siejasi su vartotojų pasitikėjimo rodikliu. Jos valiutų rinkoje labiausiai įtakoja valiutų kursus.“ Palūkanų normų pasikeitimai lemia investicijų srautus, nes valiutos yra savo šalies ekonomikos atstovės, todėl palūkanų normų skirtumai veikia viena kitos atžvilgiu, santykinę valiutų vertę. Kai palūkanų norma kinta, Forex rinkoje atsiranda judrumas ir kintamumas (ECB 2015).

*Bendrasis vidaus produktas (BVP).* BVP yra labiausiai naudojamas šalies ekonomikos būklės matas, kuris išreiškiantis bendrą visų prekių ir paslaugų, gaminamų ir teikiamų šalyje per metus, rinkos vertę (Spekulantai 2015). BVP dydis dažnai laikomas vėluojančiu rodikliu, todėl, kad dauguma prekiautojų sutelkia dėmesį į dvi ataskaitas, skelbiamas kelis mėnesius prieš pateikiant galutinius BVP duomenis - išankstinę ataskaitą ir preliminarią ataskaitą (Smirnov 2008).

*Vartotojų kainų indeksas.* Vartotojų kainų indeksas (VKI), reikšmingiausias infliacijos rodiklis. Jis parodo bazinio vartojimo krepšelio mažmeninių kainų lygio pokyčius. Jei šalies ekonomika vystosi normaliomis sąlygomis, VKI padidėjimas gali lemti bazinių palūkanų normų didėjimą, t. y. didina valiutos patrauklumą (Investopedia 2015).

*Įdarbinimo rodikliai.* Užimtumo rodikliai atspindi bendrą ekonomikos būklę ar verslo ciklą. Matuojant infliaciją, taip pat svarbu stebėti atlyginimų augimo spartą. Pasak investuotojo Goželskio P., kuris daugiausiai žiūrintis į JAV ir Europos gyventojų nedarbo lygį (Spekulantai 2015).

*Mažmeninės prekybos rodiklis.* Mažmeninės prekybos rodiklių paskelbimas parodo bendrąjį vartotojų išlaidų mastą ir mažmeninės prekybos įmonių sėkmę. Pagal ataskaitą galima prognozuoti, kaip atrodys svarbesni vėluojantys rodikliai, ir įvertinti, kaip artimiausiu metu pakryps ekonomikos raida (Forex 2015).

*Mokėjimų balansas.* Tai iš užsienio gautų mokėjimų sumos ir į užsienį nukreiptų mokėjimų sumos santykis. Rodiklis atspindi visas užsienio prekybos operacijas, prekybos balansą, eksporto ir importo balansą, lėšų pervedimus. Jei įeinančių mokėjimų suma viršija mokėjimų į kitas šalis ir mokėjimų tarptautinėms organizacijoms sumą, mokėjimų balansas yra teigiamas, o priešingu atveju neigiamas. Jei mokėjimų balansas yra perteklinis, tuomet palankus veiksnyms nacionalinės valiutos augimui, o priešingu atveju – nepalankus veiksnyms nacionalinės valiutos kritimui (Vainienė 2005).

*Vyriausybės fiskalinė ir monetarinė politika.* Ekonomikos stabilizavimas (pvz., visiškas užimtumas, infliacijos kontrolė ir proporcingas mokėjimų balansas) yra vienas iš tikslų, kurių siekia vyriausybės reguliuojamos fiskalinė ir monetarinė politikos. Fiskalinė politika susijusi su mokesčiais ir išlaidomis, monetarinė politika – su finansų rinkomis ir kredito, pinigų bei kitų finansinių aktyvų pasiūla (Spekulantai 2011; Davulis 2003).

Specialistai teigia, jog makroekonominiai rodikliai gali ne tik parodyti, kuriame ekonomikos cikle esame, bet ir padėti prognozuoti ateities įvykius. Banko „Nordea“ ekonomistas Mauricas Ž. žurnalui „Investuok“ teigia: „investuotojams

labai praverčia banko specialistų sudarytas makroekonominių rodiklių patikimumo ir atsilikimo vertinimo grafikas.“ Tai rodo, jog ekonominių veiksnių grupė ir jos įtaka valiutų rinkai: bet kokia valiuta yra šalies ekonomikos vertė gali būti reguliuojama tam tikromis ekonominėmis priemonėmis. Įtakojančių rinką ekonominių veiksnių grupę sudaro:

*Duomenys apie šalies ekonominę plėtrą.* Ekonomikos plėtos stabilumas lemia užsienio investuotojų siekius investuoti savo kapitalą ir valiutos paklausą. Šie duomenys numato tokius esminius rodiklius, kaip prekių ir mokėjimų balansas, infliacijos tempai, nedarbas, bendrasis nacionalinis produktas ir kt. Teigiamas mokėjimų balansas, tai santykinis valiutos pajėgumo palyginimas su kitomis valiutomis, o infliacijos augimas ar nedarbas besąlygiškai veda prie valiutos nuvertėjimo. (Forex 2015; Investologija 2015),

*Prekybos derybos,* tai valstybės ekonominės politikos sudėtinė dalis, kadangi nuo importo ir eksporto santykio priklauso ekonomikos plėtos rodiklis.

*Centrinių bankų posėdžiai,* kurių pagrindinė užduotis – reguliuoti vidaus šalies ekonomiką (valiutos vertę užsienyje ir šalies viduje). Dėl šios priežasties valstybių centrinių bankų posėdžiai yra aktyviausiai stebimi rinkos dalyvių. Šiuose posėdžiuose priimami sprendimai dėl palūkanų normų lygio ir pinigų - kredito politikos bei kitų uždavinių. (ECB 2015; Spekulantai 2010).

*Didžiojo Aštuoneto šalių ekonominių arba prekybos sąjungų posėdžiai,* tai pasaulinės ekonomikos bei situacijos reguliavimas pasaulinėje valiutų rinkoje. Todėl tarp Didžiojo aštuoneto narių (tarptautinė, neturinti įstatų ir sekretoriato, organizacija, kurią sudaro Kanada, Prancūzija, Vokietija, Italija, Japonija, Rusija, Jungtinė Karalystė, ir JAV) egzistuoja tam tikras susitarimas, vadinamasis SWAP susitarimu. (Forexabc 2015).

*Centrinių bankų vadovų, vyriausybės vadovų, žymių ekonomistų pasisakymai* apie situaciją valiutų rinkoje, ekonominės politikos pokyčius, ekonominę situaciją šalyje arba prognozes. Tai ekonominis veiksnys, kai rinka reaguoja nedelsiant, kai žymaus asmens pasisakymai gali ne tik stipriai įtakoti vienos ar kitos valiutos „elgesį“, tačiau ir pakeisti situaciją rinkoje. (ECB 2015; Forexabc 2015)

*Intervencija* – „tai bet koks valstybės įsikišimas į rinkos procesus“ (Vainienė 2005). Intervencijos yra centrinių bankų stipriausia priemonė, įtakojanči situaciją rinkoje. Intervencijos gali būti vykdomos tiek viena konkrečia valiuta vieno konkretaus centrinio banko, siekiančio apsaugoti savo valiutą nuo kitos valiutos poveikio, tiek ir būti bendros t.y. vykdomos kartu kelių centrinių bankų, siekiančių esminių pokyčių visoje rinkoje (Stockcharts 2014).

*JAV doleris.* Nordea banko ekonomisto Mauricio Ž. (Spekulantai 2011) nuomone, JAV dolerio stebėjimą galima priskirti prie ekonomikos veiksnių, darančio įtaką pasaulinei rinkai. Todėl, kad JAV ekonomikos plėtra ir JAV dolerio vertė yra svarbus veiksnys, lemiantis bendrą rinkos kryptingumą pagrindinėms pasaulio valiutomis. Tiesa, tai nėra kiek nesumenkina kitų veiksnių įtakos, kaip antai kaimyninių rinkų arba nacionalinių bankų politika. Veiksmai, rodikliai ir jų poveikis JAV doleriui:

2 lentelė. Rodikliai ir jų įtaka JAV dolerio vertei (šaltinis: Forexabc 2015)

Table 2. Indicators and their impact on the value of the US dollar (source: Forexabc 2015)

Rodiklis	Įtaka JAV doleriui	JAV dolerio vertė
Rise rate	kelia (didina) diskonto normą, JAV doleris tvirtėja	vertė kyla kitų valiutų atžvilgiu
Cut rate	mažina diskonto normą, JAV doleris silpsta	vertė krenta kitų valiutų atžvilgiu
Trade Deficit	prekybos balanso deficitas didėja, JAV doleris silpsta	vertė krenta kitų valiutų atžvilgiu
Gross Domestic Product	bendrasis vidaus produktas auga, JAV doleris tvirtėja	vertė kyla kitų valiutų atžvilgiu
Unemployment	nedarbas didėja, JAV doleris silpsta	vertė krenta kitų valiutų atžvilgiu
Producer Price Index PPI	gamybės kainų indeksas auga, JAV doleris tvirtėja	vertė kyla kitų valiutų atžvilgiu
Consumer Price Index CPI	vartojimo kainų indeksas auga, JAV doleris tvirtėja	vertė kyla kitų valiutų atžvilgiu
Industrial Production	pramonės gamybos apimtis smunka, JAV doleris silpsta	vertė krenta kitų valiutų atžvilgiu
Leading Indicators	pagrindiniai ekonomikos rodikliai auga, JAV doleris tvirtėja	vertė kyla kitų valiutų atžvilgiu
Retail Sales	mažmeninės prekybos indeksas auga, JAV doleris tvirtėja	vertė kyla kitų valiutų atžvilgiu
Durable Goods	ilgalaikė prekių gamybos apimtis mažėja, JAV doleris silpsta	vertė krenta kitų valiutų atžvilgiu
Non-Farm Payroll	darbo užmokesčio rodiklis krenta, JAV doleris silpsta	vertė krenta kitų valiutų atžvilgiu

*Žaliavos. Auksas* visais laikais laikomas „saugiausia investicija“ ir alternatyva kitai pasaulinių rezervų valiutai – JAV doleriui. Tai reiškia, kad aukso kainos yra atvirkščiai proporcingos JAV dolerio kursui, o prekybininkai turi nemažai galimybių pasinaudoti valiuta, remiantis šia taisykle: kai aukso kaina kyla, JAV dolerio kursas krenta (ir atvirkščiai) (Forex 2015; Smirnov 2008). Tačiau „euro ir aukso kainų tendencijos turi sutapti, t.y. brangsta auksas – brangsta ir euras, ir atvirkščiai. Šis aspektas svarbus ir tuo požiūriu, jog JAV doleris priešingai veikia daugelį pasaulio valiutų, t.y. jei jis brangsta, didžiausia dalis pasaulio valiutų linkusios pigti“ (Milevskis, Macijauskas 2015).

*Nafta.* Pingantis JAV doleris skatina naftos kainų kilimą, tai „užsukdavo“ infliacinę spiralę ir galiausiai ekonominių nuosmukį arba recesiją (Milevskis, Macijauskas 2015). Kylant aukso kainai, silpnėja valstybės, priklausančios nuo naftos (Forex 2015).

Visi aukščiau išvardinti rodikliai yra pagrindiniai, t. y. tiesiogiai ir greitai veikiančios valiutų rinką. Dažniausiai tokio pobūdžio rodikliai veikia šiek tiek pagreitindami ar pristabdydami numatytas ar esančias rinkos tendencijas. Nė vienas iš papildomų rodiklių negali sustabdyti ar pakeisti rinkos judėjimo krypties, nors tam tikrose situacijose jų pateikimas gali suteikti tam tikrus impulsus ar išprovokuoti silpną judėjimą.

### **Politiniai veiksniai**

Politinis stabilumas yra svarbus veiksnys, dėl būsimos valiutos vertės. Politinis netikrumas padidina ekonomikos riziką, be to, ji sumažina vartotojų ir investuotojų pasitikėjimą (Currenciesfx 2015). Politiniai veiksniai: konfliktai, karai, riaušės ir kitos situacijos bei politinių veikėjų kalba dėl situacijos paaštrėjimo. Paprastai karas didina saugiomis valiutomis laikomų Šveicarijos franko ir JAV dolerių vertę (Forexabc 2015).

Įvykiai, kurie destabilizuoja valstybės politinį gyvenimą, gali paveikti teigiamus vyriausybės veiklos rezultatus priešinga linkme, o milžiniško spaudimo šalies valiuta gali neatlaikyti ją perduoti. Todėl, ilgesniu laikotarpiu, politiniai neramumai nurimsta, o valiuta susilygina su norma, atspindinčia šalies ekonomikos perspektyvas (Admiral markets 2015; Smirnov 2008).

### **Gandai ir lūkesčiai**

Prekybininkams ir investuotojams svarbūs ne tik tradiciniai ekonominiai rodikliai, bet sprendimų priėmimas, t.y. rinkos dalyviai negali laukti galutinių duomenų spaudai, o turi priimti sprendimus dabar, kad nepraleistų galimybės uždirbti. Rinka lemia rinką. Investuotojai gali tik tikėtis, kad kaina pakryps į investuotojo naudingąją pusę. Šie rinkos dalyviai sudaro minią su jai būdinga psichologija (Valiulis 2010; Investuok 2014).

*Gandai ir lūkesčiai* – tai centrinių bankų posėdžių prognozės, ekonominių duomenų arba galimų vienos ar kitos šalies ekonominės politikos pokyčiai, kurie yra pagrįsti realiais faktais. Svarbiausia greitai sureaguoti ir atlikti sandorį, gandų pasklidimo metu, kadangi tuo metu rinkoje labai greitai gimsta stiprus trendas (Investopedia 2015).

Vis dėlto, jei atliekamas mokslinis įvertinimas, tuomet lūkesčiai remiasi psichologinių veiksnių rinkoje. Rinkos lūkesčiai primena „viltis“, susijusias su tam tikra informacija. Kadangi tai yra „viltis“, tai prognozė gali pasitvirtinti arba ne. Vienu metu viltis gali būti didelė dėl optimizmo arba ji gali nuskęsti abejonėse (Smirnov 2008). Investuotojai, kurie tikisi gauti didžiausią naudą, jie priima sprendimą anksčiau nei kiti rinkos dalyviai. Tačiau gandų autentiškumas, kuris gali įtakoti ir iš anksto investuotojų priimtus sprendimus (Teletrade 2014). Vis dėlto, reikia būti atsargiems, kad nepasiduoti galimai klaidingai informacijai. Spekuliantai teikia pirmenybę gandams iki jų paneigimo arba patvirtinimo momento. Šiuo atveju, svarbu laiku „iššokti iš traukinio“. (Investologia 2015). Todėl svarbu būti atsargiu prekybininku ir remtis prekybos planu (strategija) ir ekonominiu kalendoriumi.

### **Nenugalimos jėgos „Force majeure“ veiksniai**

Nenugalimų jėgų sąvoka pirmiausia siejama su rizika, kliūtimis, neigiamais reiškiniais, kurie reikalauja papildomų kaštų prekiauti valiutų rinkoje, išseikvojant, rezervus (Cornelius *et al.* 2000). „Force majeure veiksniai“ – tai stichinės nelaimės, branduolinės katastrofos, teroro aktai ar karas, jie visada sąlygoja katastrofiškus padarinius atitinkamos valstybės ar regiono valiutos vertei. Tokio dydžio nelaimės gali rimtai pakenkti vartotojų nuotaikoms ir šalies infrastruktūrai, dėl to sustoja gamyba, o tai reiškia milžiniškus finansinius nuostolius (Teletrade 2015).

Tačiau tokioje situacijoje turėtų dominuoti racionalus elgesys, esant nenugalimai jėgai, imtis rizikos valdymo priemonių: nevykdyti sandorių arba priešingai vykdyti (Cornelius *et al.* 2000). Todėl, kad įvykus stichinei nelaimei, dažnai veikla toje šalyje tampa keblė – gali būti sunaikinta infrastruktūra, įmonės, gyventojų namai – visa tai apsunkina galimybę teikti prekes ir paslaugas (Investologia 2015). Todėl „Force majeure veiksniai“ laikomi rizikos reiškiniais, nes šiuo laikotarpiu valiuta ima silpnėti ir šiuo atveju reikia imti rizikos valdymo priemonių.

Vis dėlto, fundamentalioji analizė turi ir trūkumą, tai, kad trumpojo laikotarpio fundamentalioji analizė išsamiai neidentifikuoja valiutų kainų svyravimų (Mark, Taylor 1989) ir trumpalaikių valiutos pokyčių. (Frankel, Frootas 1990). Todėl Allen ir Taylor teigimu, techninė analizė dažniausiai taikoma trumpojo laikotarpio prognozavimui valiutų rinkoje, nes techninė analizė remiasi tik valiutos kainų dinamika, pagal sukaupus istorinius duomenis, kurios principas – pateikiamų grafikų analizė, (Forexabc 2015; Smirnov 2008), kurioje pasireiškia loginis ir matematinis interpretavimas, leidžiantis priimti investicinius sprendimus. (Investuokakademija 2015; Ovsianikovas 2008). Techninės analizės grafikai investuotojui pateikia visą informaciją apie tiriamą objektą, todėl nereikia gaišti laiko nustatinėjant vertes, verslo modelius ir kitus aspektus, reikalingus fundamentaliai analizei atlikti“, – Šostak V (investuokakademija 2014). Remiantis prielaida, kad žmonės, turintys vienodas savybes, yra linkę kartoti savo veiksmus pasikartojančiose situacijose. Todėl ši analizė naudojama - atrasti tam tikrus rinkos judėjimo dėsningumus. (Rosenstreich 2005; Galant, Dolan 2007). Techninės analizės šalininkas, profesionalus investuotojas Keturka V. (Investuokakademija 2014) teigia, jog „investuotojas, perpratęs techninę analizę, gali tikėtis tokių pat arba net geresnių rezultatų“.

Technines ir fundamentaliosios analizės metodus (AbuHamad *et al.* 2013) pasiūlė apjungti dirbtiniais neuroniniais tinklais, tai trijų valiutų porų santykius su JAV doleriu. Tačiau (Giebel, Rainer 2013) norėdamas padidinti neuroninių tinklų efektyvumą ir sumažindami reikalingų duomenį kieki iki 10 paskutinių dienų, pakankamai tiksliai prognozuoja chaotišką valiutų porų kainų judėjimą, remdamasis šiuo metodu. Taip pat šią teoriją (Silva *et al.* 2005) papildo fundamentalistine strategija, pagal rinkos gaudus-lūkesčius. Daugiau kaip 12 metų valiutomis prekiaujantis Keturka V. (investuokakademija 2014) tikina, jog dažniausiai naudojantis vieną populiariausių pasaulyje – palaikymo ir pasipriešinimo lygių nustatymo metodą. „Šiuo metodu siekiama numatyti, kiek tam tikros investavimo priemonės vertė gali kristi ir kada turėtų pradėti kilti. Arba kiek kaina turėtų kilti, kad vėl pradėtų kristi. Jeigu rinkoje „pramušamas“ palaikymo lygis, investuotojai atlieka pirkimo sandorius, jei krinta žemiau pasipriešinimo lygio – investuotojai finansines priemones parduoda. Pačias įvairiausias situacijas galima modeliuoti grafikuose, todėl investuotojui belieka nuosekliai mokytis, tobulėti ir aktyviai sekti rinką“, – teigė Keturka V. (investuokakademija 2014). Palaikymo ir pasipriešinimo lygių nustatymas, naudojamas, spekuliuojant valiutų porų trumpalaikiai ir ilgalaikiai prekybai.

Vis dėlto, norint sėkmingai prekiauti, įmanoma kartu naudoti abu metodus, todėl, kad vienas iš techninės analizės pagrindinių principų yra pasikartojantys veiksmai ir kurso svyravimo pagreitis. Todėl valiutų kursų judėjimas gali suteikti daugiau įžvalgos negu turima informacija apie būsimus, esamus ar buvusius įvykius (StockCharts 2015). Svarbesne laikoma techninė analizė trumpais prognozavimo laikotarpiais, o ilgesniais laikotarpiais, rinkos dalyviai, kurie daugiau dėmesio skiria fundamentaliajai analizei. (Milevskis, Macijauskas 2015). „Mac-Donaldas ir Tayloras teigia, jog atlikta trumpo laikotarpio fundamentalioji analizė išsamiai nepaaiškina valiutos kainos svyravimų. O Frankelis ir Frootas pastebėjo, kad paprasta makroekonominė analizė, augimo tempai arba prekybos apimtys negali nuspėti trumpalaikių valiutos kainos pokyčių“ (Valiulis 2010). Galima, teigti, jog šios analizės turi tiek privalumų ir trūkumų, bet jos gali papildyti vieną kitą, priimant investicinius sprendimus.

Šiuolaikiniai investuotojai fundamentalią ir techninę analizes papildo ir investuotojo psichologijos veiksniais, kuri siejama ne kaip fundamentaliosios analizės gaudų ir lūkesčių veiksniais, o kaip atskira analizės šaka – investuotojo psichologija. „Investuok akademijos“ lektorius, Keturka V. papildo, kad sėkmingai investuoti nepakanka vien remtis fundamentaliąja ir technine analizėmis, bet ir svarbu suprasti kaip investuotojo savo psichologiją. Todėl, kad „atsiradusi įtampa tiesiog pakeičia smegenų centrą, kuris atsako už sprendimo priėmimą.“ Douglasas M. papildo Keturkos V. idėją, kuris savo knygoje „The Disciplined Trader“ (1990) ir „Trading in the Zone“ (2000) aprašė apie investavimo psichologiją, kurią lemia išoriniai (informacija, naujienos, kainos pokyčiai ir pan.) ir vidiniai veiksniai (baimė, įsitikinimai, lūkesčiai, norai, viltys ir pan.). Dažniausiai rinka yra linkusi judėti ta linkme, kur krypta daugiau dalyvių. Douglasas M. buvo atlikęs tyrimą ir jo rezultatai parodė, jog 95 proc. visų investavimo klaidų, kurias padarė investuotojai, įtakojo vidiniai arba mąstymo veiksniai: rizikos nekontroliavimas, nesugebėjimas tinkamai įvertinti rizikos ir pinigų praradimas, nesugebėjimas pasinaudoti palankia proga, pasiimti uždirbto pelno, leidimas pelningai investicijai pavirsti nuostolinga ir pan. Visi paminėti dalykai yra susiję su investuotojo vidumi, o ne su rinka.

### **Investicijų sprendimų priėmimas, remiantis fundamentalia analize, valiutų rinkoje**

Rinkoje atsitinka daug nenumatytų įvykių, kurie daro didelę įtaką finansinių priemonių kainų dinamikai. Ekspertai pripažįsta, kad fundamentali analizė tinkamesnė ilgalaikio investavimo šalininkams, tačiau dėl rinkų nepastovumo ir jose veikiančių psichologinių veiksnių investuotojui sėkmės ji negarantuoja. (investuokakademija 2015). „Jei žiūrėtume į įvairių finansinių priemonių grafikus, jie paprastai juda tendencijomis, todėl rinkų istorija linkusi kartotis. Prekiaujant valiutomis, investuotojams, atlikusiems analizę, būtina turėti planą, kada tiksliai reikėtų pirkti ir parduoti.“ Šostak V. (Investuok 2014). Deja, ne visiems ir ne visada tai pavyksta, todėl, investuotojus valdo psichologiniai veiksniai. Pagal Keturką V. Douglasą M. (Investuokakademija 2014): „spekulianto veiklos sėkmę 70 proc. lemia psichologija ir tik 30 proc. techninė analizė“. Todėl svarbiausia suprasti techninės analizės grafikus ir sekti naujienas bei jų įtaką valiutų poroms bei išsiugdyti investuotojo psichologiją, vyraujant gaudų ir lūkesčių nuotaioms.

Suderinus šiuos tris veiksnius, investuotojas gali susidaryti kryptingą planą ir strategiją, kad prognozuoti valiutų porų judėjimą, nepaisant investavimo laikotarpio.

## Išvados

Forex rinka – tai ne tik sudedamoji tarptautinės rinkos dalis, bet ir pati pasaulinė rinka, kuri reikšmingiausia ir didžiausia finansų rinka pasaulyje. Ši rinka jungia visą pasaulį ir veikianti visą parą, kurioje vyksta užsienio valiutų pardavimo-pirkimo sandorių visuma. Dėl neįtikėtino likvidumo ir apimties Forex rinka labiausiai atspindinti ekonomines ir politines tendencijas.

Fundamentaliosios analizės veiksniai įtakojančys valiutų rinką, tai ekonominiai, politiniai, gandų-lūkesčių, nenugalimų jėgų veiksniai, įtakančią valiutų kursus, kurie grupuojami į tris kategorijas pagal laikotarpį: trumpalaikius, vidutinio laikotarpio ir ilgalaikius. Trumpalaikiai veiksniai – investuotojų nuotaikos, vidutinio termino veiksniai - palūkanų normų skirtumai arba ekonomikos augimo tempai, ilgalaikio termino veiksniai - užsienio investicijos arba darbo jėgos produktyvumo tendencijos. Vis dėlto, trumpojo laikotarpio investavimui, ši analizė nėra tinkama, nes neidentifikuoja valiutų kursų svyravimų priežasčių. Todėl, trumpojo laikotarpio investavimui rekomenduojama techninė analizė.

Investicinio sprendimo priėmimas, remiantis fundamentaliąja analize, nepakanka tiksliai įvertinti būsimų valiutų kursų svyravimų, todėl, norint tikslinti prognozavimą, rekomenduojama, vadovautis techninės ir investuotojo psichologijos teoriniais aspektais. Todėl, kad fundamentalioji ir techninė analizės turi privalumų ir trūkumų. Iš esmės, pasirenkant tik vieną ar kitą analizę, galima prarasti galimybę uždirbti daugiau arba priešingu atveju, patirti dvigubą nuostolį. Vis dėlto, jeigu techninė ir fundamentalioji analizės yra taikomos kartu, jos gali užpildyti vienos kitų trūkumus ir taip nustatyti tikslesnes galimybes uždirbti pelną arba numatyti galimą nuostolį. Tačiau svarbi ir investuotojo psichologija bei jo požiūris į rinką, kurio sprendimas pirkti ar parduoti valiutų porą yra galutinis bei labiausiai įtakojančias tolesnę investavimo raidą. Svarbūs investavimo faktoriai yra investuotojo valiutų porų pasirinkimas ir jų identifikavimas; įtakos, pelningumo, rizikos valiutų kursams matavimas; valiutų porų portfelio sudarymas, nustatant jų svorius bei jų tarpusavio priklausomybę; nuolatinis valiutų porų portfelio stebėjimas, analizė ir vertinimas, tam kad investicija ne tik atsipirktų, bet ir uždirbtų pelną.

## Literatūra

- AbuHamad, M.; Mohd, M.; Salim, J. 2013. Event-driven business intelligence approach for real-time integration of technical and fundamental analysis in forex market. *Journal of Computer Science* 9 (4): 488-499.
- Admiral Markets, 2015. *Fundamentalioji analizė* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 lapkričio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.admiralmarkets.lt>
- Aleknavičienė, V. 2005. *Finansai ir kreditas*. Vilnius: enciklopedija. 270 p.
- Allen, H.; Taylor, M. P. 1989. *Chart analysis and the Foreign Exchange Market*, Bank of England 29: 548–551
- Brooks, K. 2013. *A simple approach to trading foreign exchange using fundamental and technical analysis*. Hampshire: Harriman House. 36 p.
- Cornelius, N., Gooch, L., and Todd, S. 2000. Managers leading diversity for business excellence - *Journal of General Management*, 25 (3): 67-79 p.
- Currenciesfx, 2015 [interaktyvus], [žiūrėta 2015 spalio 15 d.]. Prieiga per internetą: [www.currenciesfx.com](http://www.currenciesfx.com)
- Davulis G. 2009. *Ekonomikos teorija*. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 432 p.
- De Grauwe, P., Grimaldi M. *The Exchange Rate in a Behavioral Finance Framework*
- Dolan, B. 2015. *Tailoring Your Technical Approach to Currency "Personalities"* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 lapkričio 3 d.]. Prieiga per internetą: [http://www.forex.com/forex\\_currency\\_pairs.html](http://www.forex.com/forex_currency_pairs.html)
- Dubauskas, G. 2000. *Finansai ir apskaita*. Vilnius. 66 p.
- Douglas M.1990. *The Disciplined Trader*. New York Institute of Finance, 256 p.
- Douglas M.2000. *Trading in the Zone*. Prentice Hall Press, 240 p.
- Europos Centrinis Bankas. 2015. *ECB 2015 m. ataskaita*. [interaktyvus], [žiūrėta 2015 spalio 15 d.]. Prieiga per internetą: [http://www.lb.lt/ecb\\_metu\\_ataskaita](http://www.lb.lt/ecb_metu_ataskaita)
- Ferguson, N. 2011. *Pinigų triumfas finansai pasaulio istorijoje*. Vilnius: Baltos lankos. 462 p.
- Frankel, J. A.; Froot, K. A. 1990. Exchange Rate Forecasting Techniques, Survey Data, and Implications for the Foreign Exchange Market, in IMF Working Paper 3470, *National Bureau of Economic Research, Inc.*
- FOREX 2015. *Introduction to Fundamental Analysis* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.forex.com/forex-fundamental-analysis.html>
- Forexabc, 2015. [interaktyvus], [žiūrėta 2015 spalio 14 d.]. Prieiga per internetą: [www.forexabc.lt](http://www.forexabc.lt)
- Fundamental Analysis, 2014. *Investopedia.com* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 spalio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.investopedia.com/university/fundamentalanalysis/>
- Galant, M., Dolan, B. 2007. *Currency trading for dummies*. Wiley Publishing, Inc., Indianapolis, Indiana.52 p.



- Giebel, S.; Rainer, M. 2013. Neural network calibrated stochastic processes: forecasting financial assets. *Central European Journal of Operations Research*, 1–17.
- „Investuok Akademija“, 2014. Investopedija.com [interaktyvus], [žiūrėta 2015 spalio 26 d.]. Prieiga per internetą: <https://investuokakademija.wordpress.com/2014/09/05/dvi-galimybes-investuotojui-technine-ar-fundamentali-analize-kas-efektyviau/>
- Investologija. 2015. *Forex rinka*. [interaktyvus], [žiūrėta 2015 spalio 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://investologija.lt/investavimas/>
- Kropas, S., Kropienė, R., 2005. *Europos pinigai*. Vilnius, 351 p.
- Lui, Y.; Mole, D. 1998. The use of Fundamental and Technical Analyses by Foreign Exchange Dealers: Hong Kong Evi-dence, *Journal of International Money and Finance* 17: 535–545
- Makovsky, P. 2014. International Conference on Applied Economics (ICOAE) 2014. Modern approaches to efficient market hypothesis of FOREX – the central European case - *Journal of Procedia Economics and Finance*:397 – 407
- Martinkus, B., Žilinskas, V. 1996. *Pinigai. Vertybiniai popieriai. Bankai*. Kaunas: Technologija, 261p.
- Milevskis, A., Macijauskas, L. 2015. *Sėkmingo investavimo principai*. Vilnius, 92 p.
- Ovsianikovas, V. 2008. *Forex 101: paprastai ir suprantamai apie valiutų rinką*. Kaunas, 256 p.
- Real Trader, 2015. *Forex* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.realtrader.org/>
- Rosenstreich, P. 2005. *Forex revolution An Insider's Guide to the Real World of Foreign Exchange Trading*. United States of America. 302 p.
- Silva, R.; Bazzan, A.; Baraviera, A.; Dahmen, S. 2005. Emerging collective behaviour in a simple artificial financial market. In: *Proceedings of the fourth international joint conference on Autonomous agents and multiagent systems*. ACM, 313–319.
- Smirnov, A. B. 2008. *Kaip uždirbti valiutų rinkoje?* Vilnius: Teletrade, 92 p.
- Spekulantai.lt 2011. *Investuotojų kriptolo rutulys – rodikliai*. [interaktyvus], [žiūrėta 2015 gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: [www.speluliantai.lt](http://www.speluliantai.lt)
- Taylor, Mark P, 1989. *Charts, Noise and Fundamentals: A Study of the London Foreign Exchange Market*.
- Tarptautinis atsiskaitymų bankas, 2013 [interaktyvus], [žiūrėta 2015 gruodžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.bis.org/>
- Teletrade, 2015. *Fundamentalią analizę* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 lapkričio 26 d.]. Prieiga per internetą: [www.teletrade-dj.lt/](http://www.teletrade-dj.lt/)
- Vainienė, R. 2005. *Ekonomikos terminų žodynas*. Vilnius: Tyto Alba, 328.
- Valiulis, D. 2010. Analizės metodai pasaulinėje valiutų rinkoje - *Žurnalas Mokslas – Lietuvos ateitis* 2(4): 69-72

## FUNDAMENTAL ANALYSIS INVESTMENT DECISION MAKING USE IN THE EXCHANGE MARKET OF OPPORTUNITIES ANALYSIS

Inga GIRSAITĖ, Grigorij ŽILINSKIJ

**Abstract.** Due to rapid technological development, the international foreign exchange market has become accessible to everyone who wishes to invest. The main purpose of currency trading: investment, it is profits from exchange rate fluctuations. Fundamental and technical factors influencing the currency course fluctuations. The article briefly describes the characteristics of currency pairs, discuss the key fundamental analysis of the value of currencies, underlying factors. Described in the technical analysis of exchange rates, which complements the fundamental analysis. Based on the literature analysis, the choice of the most appropriate fundamental analysis theory further development, in addition to technical analysis and investor psychology methods.

**Keywords:** foreign exchange market, factors of fundamental analysis: economic, political, rumors and expectations of force majeure.